

Gällande normer

av Hélène Jenvén, fil. dr i pedagogik

Normer är oskrivna regler för hur man ska vara i ett speciellt sammanhang. Elever i en skolklass sätter sina egna normer. Det är alltid eleverna som har den högsta statusen i klassen som sätter normerna. De kan vara positiva eller negativa. Normer är handlingsriktade. De talar om vad en elev kan göra, vill göra, får göra etc. Normer kan ta sig uttryck genom attityd, språkbruk, jargong, kroppsspråk och klädsel. Vuxna i skolan ska alltid agera när negativa normer ges uttryck.

Barn och elever i skolan deltar i komplexa sociala processer där de söker tillhörighet och vänskap. De bygger identiteter och status i relation till varandra. Formandet av vilka ideal och normer som ska gälla, till exempel för flickor respektive pojkar, är en dimension av status och maktkamp i klasser och i skolan. Detta pågår alltid i varje klass och i varje skola. Kränkningar sker ofta som en del av dessa processer. Risker för kränkningar ökar när statusbyggandet får för stort spelrum och det lärande som är avsikten med skolan kommer i andra hand.

(Skolverket 2013 s. 12f)

Normer kan utvecklas till kulturer och Skolverket (2009) betonar att personalen behöver vara medveten om vikten av att ha ett normkritiskt perspektiv eftersom detta anses utgöra grunden i ett aktivt arbete mot diskriminering och kränkande behandling.

Lärare säger ofta att de är osäkra när det gäller att agera/tillrättvisa elever vid jargong, attityd och kroppsspråk. De anser att de inte har tillräckligt att ta på och kan vara rädda för att själva bli utpekade för att vara sådana som kränker. För att känna sig trygga i att agera behöver lärare ha kunskap.

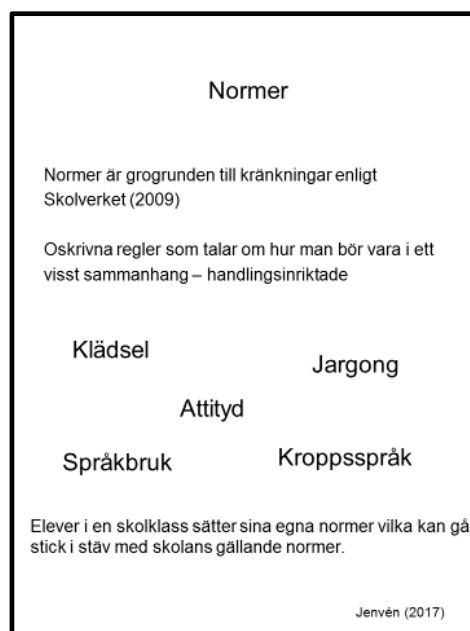
Gällande normer i en skolklass kan antingen ligga i linje med eller gå stick i stäv med skolans grundläggande värden (de fem demokratiska värdena).

Exempel på positiva normer som bidrar till en god lärmiljö:

- man lyssnar färdigt på den som talar
- man låter alla andra komma till tals
- man tolererar även synpunkter man inte själv gillar
- man samarbetar med alla elever
- man hjälper alla elever

Exempel på negativa normer:

- man ska inte skvallra - inte säga till vuxna om man själv eller andra utsätts för kränkande handlingar
- man ska inte vara studieinriktad - man ska se ner på de som pluggar
- man ska inte prata med elever som inte är populära

Normer som begränsar kan vara förödande. Elever i en skolklass upplever att de begränsas eller gynnas av gällande normer beroende på vilken position/status de har i klassen. Negativa normer kan få

konsekvenser för lärandet exempelvis i form av ett begränsat handlingsutrymme för vissa elever vad gäller att komma till tals eller att bli lyssnad på. Samtliga elever förhåller sig till klassens gällande normer men alla elever gestaltar dem inte.

Gällande normer för att vara populär

Ann-Sofie Holm (2008) undersöker, genom intervjuer och observationer, relationer och könsmonster bland elever i åk 9. Studien belyser ideala normer för hur man ska vara för att vara populär. Resultaten visar tydligt vilka normer som finns och hur man ska vara för att få status som flicka respektive pojke. Hon fann 7 ideala normer: (1) Man ska vara en stark individ, (2) se bra ut, (3) vara sportig och vältränad, (4) ha ett stort socialt nätverk med många kompisar, (5) vara utåtriktad, ta för sig, (6) ha ett moget beteende och (7) vara studieinriktad. Detta gäller både flickor och pojkar. Holm menar är det är den starka individen som står i fokus och att det gäller att kunna ta för sig och marknadsföra sig själv. De elever som innehar en etablerad position i kamratgruppen har större frihet att avvika från dominerande normer (s. 197). Elevers status tycks enligt Holm vara kontextbundet i betydelse att bilden av popularitet kan variera mellan olika skolor och klasser (s. 139). Inom forskning görs en åtskillnad mellan begreppen att vara omtyckt och att vara populär. En elev som av kamrater beskrivs som populär behöver inte vara omtyckt!

Skolklassen i min studie (Jenvén 2017) beskrevs av lärarna som en klass där den sociala samvaron behövde förbättras. De sex första av Holms (2008) beskrivna normer visade sig existera även i min studie. Normen att vara studieinriktad byttes däremot ut mot dess motsats dvs. Att se ner på stud. Detta tog sig uttryck genom att normsättande elever försökte leda in lektioner på sidospår eller bröt mot klassrumsregler för att på detta sätt utmana ledarskapet. Om ett sådant agerande lyckas kan övriga elever uppleva sådana elever som informella ledare. I klasser som lärare inte anser fungerar¹ har de populäraste eleverna högst upp i hierarkin påfallande ofta etablerat just normen "att inte vara studieinriktad", något som jag sett både i studiens klass och i andra klasser. I ett förbättringsarbete måste det vara läraren själv som visar eleverna att hen faktiskt klarar av att förmå alla elever att göra rätt saker på lektionerna (ledarskapet). Det fungerar inte att exempelvis be en kurator att gå in och "rätta till" klassen. Däremot behöver lärare stöd, man behöver vara minst två vuxna i klassrummet.

Gällande normer för att vara populär:

1. Man ska vara en stark individ.
2. Se bra ut.
3. Vara sportig och vältränad.
4. Ha ett stort socialt nätverk med många kompisar.
5. Vara utåtriktad, ta för sig.
6. Ha ett gott beteende och
7. Vara studieinriktad.

Holm (2008)

Normen, att inte vara studieinriktad kan ta sig uttryck genom att elever exempelvis försöker leda in lektionen på sidospår!

- (1) Att undvika skolarbete och
- (2) Skapa avbrott av olika karaktär

Jenvén (2017)

¹ Det kan exempelvis handla om att elever inte trivs, inte arbetar eller inte följer lärares direktiv.

Referenser

Holm, A-S. (2008). *Relationer i skolan En studie av femininiteter och maskuliniteter i år 9*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Jenvén, H. (2017). *Utsatta elevers maktlöshet: En studie om elevers sociala samvaro som förbättringsarbete i åk 8-9*. Örebro: Örebro University.

Skolverket (2009). *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*. Rapport 326. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013). *Kränkningar i skolan-analyser av problem och lösningar*. Stockholm: Skolverket.